

Inspektion av Kriminalvården, häktet Örebro, den 20-21 november 2012

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde biträdande enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med enhetschefen Sven-Åke Jansson samt föredragandena Elisabeth Sjöblom och Lars Olsson den 20-21 november 2012 en inspektion av Kriminalvården, häktet Örebro. Byråchefen Jörgen Buhre deltog i inspektionen den 20 november.

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes den 20 november med att verksamheten i häktet presenterades av kriminalvårdsinspektören AA. Därefter förevisades häktets lokaler och samtal fördes med sju intagna samt med personal i häktet. En avslutande genomgång om iakttagelserna m.m. hölls med AA den 21 november.

lakttagelser m.m. under inspektionen

Organisation m.m.

Häktet Örebro öppnade 1994 och är samlokaliserat med polisen i Örebro. Häktet tar emot häktade personer med och utan restriktioner. Upptagningsområdet är hela Örebro län.

Häktet hade vid inspektionen 56 platser, huvudsakligen fördelade på tre avdelningar. Vid inledningen av inspektionen var 49 personer intagna i häktet. Av dessa hade 28 restriktioner. Fyra av de intagna var kvinnor.

Enligt häktet är den vanliga belägningsgraden kring 85-90 procent, men belägningsgraden har gått ned sedan sommaren 2012. Ungefär 1400-1500 personer skrivs in i häktet varje år. Enligt häktet är det numera mycket sällsynt att utlänningar som är förvarstagna med stöd av utlänningslagen placeras i häktet.

Det finns sex särskilda bostadsrum avsedda för transportfall. Frihetsberövade personer som transporteras med Kriminalvårdens transporttjänst gör ofta mat- eller nattuppehåll i häktet.

Maten lagas i häktet. Frukosten i häktet börjar delas ut kl. 7.30 och middagen kl. 16. En smörgås delas ut kl. 20 och då säger personalen även god natt till den intagne.

Inskrivning och information om rättigheter

Det finns en skriftlig lathund för inskrivning. En person som skrivs in i häktet tas emot av två kriminalvårdare. En av vårdarna ansvarar för avvisitering och placering av tillhörigheter i förråd medan den andre vårdaren informerar om bl.a. postgranskning och verkställighetsplan. Enligt personal försöker man få intagna att bära häktets kläder, men den som vill bära personliga kläder får göra det om han eller hon insisterar på det. Suicidscreeningen sker oftast i ett näraliggande rum.

Om en intagen inte talar svenska finns enligt personal flera språk i personalgruppen och häktet anlitar även tolk vid behov. Enligt häktet finns skriftlig information för intagna i bostadsrummen, t.ex. Kriminalvårdens broschyr Information till häktade (2011).

Flera intagna uppgav att det inte hade funnits skriftlig information i bostadsrummet. En intagen beskrev att det visserligen fanns information i bostadsrummet men att han har lässvårigheter och därför svårt att tillgodogöra sig informationen. En intagen uppgav att hon inte fått information om studiemöjligheter och tillgången till yoga förrän efter flera månader i häktet.

Bemanning och bemötande

I häktet tjänstgör ungefär 60 personer. Av dessa är drygt 45 tillsvidareanställda. Avdelningarna har möte varje morgon där personalen bl.a. går igenom transporter av intagna under dagen, tillsyn, besök och situationen för intagna som bedöms vara särskilt krävande.

Häktet har inte kontaktpersoner för intagna på avdelning 1 och 2. Intagna ska kunna vända sig till samtliga kriminalvårdare på avdelningen. Ansvar för verkställighetsplanering roterar. På avdelning 3 får intagna en kontaktperson. Det finns två särskilda kontaktpersoner för kvinnliga intagna.

Ungefär hälften av personalen har enligt vakthavande befäl utbildning i OC-spray och batong. Häktet har under senare år placerat fler och fler övervakningskameror i lokalerna.

Personal uppgav att det är för lite personal som tjänstgör i förhållande till antalet intagna. På avdelningarna 1 och 2 är normalbemanningen dagtid tre vårdare, men en av dessa är vanligen placerad på promenadgårdarna. Då det krävs minst två personal för att öppna dörren till en intagens bostadsrum, räcker det med att en av vårdarna i tjänst går in i ett bostadsrum för ett samtal för att all annan verksamhet

på en avdelning tillfälligt måste stanna av. Det förekommer ofta på avdelning 3 att någon ur personalgruppen flyttas till andra arbetsuppgifter, som transport. Detta får till följd att intagna utan restriktioner inte kan vistas i gemensamhet i den omfattning som är tänkt.

Häktesledningen uppgav att självmorden i häktet under senare år (se nedan), och den påföljande uppmärksamheten i media, har slitit på personalen. En medlem ur personalen efterlyste kompetenshöjande insatser i motiverande samtal (MI). En annan medlem ur personalen uppgav att det finns ett behov för personalen att få grundläggande kunskaper i psykiatri, eftersom det är vanligt att intagna lider av psykisk ohälsa.

Bostadsrum och gemensamma utrymmen

De tre huvudsakliga häktesavdelningarna ligger på samma våningsplan. Bostadsrummen har toalett och gardiner för att reglera insläppet av dagsljus. De särskilda transportcellerna är inredda på samma sätt som övriga bostadsrum.

Några intagna uppgav att bostadsrummen är för kalla. Flera intagna uppgav att de inte kan se ut genom bostadsrummens fönster till följd av det sätt persiennerna i fönstren är vinklade på.

Avdelning 1

Avdelning 1 är avsedd för häktade med restriktioner men där kan även placeras häktade som av något skäl bedöms vara opålitliga. Avdelningen har 17 bostadsrum.

Ett av bostadsrummen är särskilt avsett för en intagen med omvårdnadsbehov och har sjukhussäng, dusch och handikapptoalett. Det finns ett motionsrum med motionscykel, löpband och roddmaskin. Enligt häktet installerades en övervakningskamera i motionsrummet efter det att en intagen begick självmord där år 2011. Det finns även ett tv-spelsrum, ett advokatrumsrum och ett kontaktmannarum på avdelningen.

Till avdelning 1 hör en observationsavdelning. Det finns två observationsceller varav en är utrustad med en bältessäng. Det finns även två stycken avskiljningsceller som är inredda med brits och toalett.

Avdelning 2

Avdelning 2 med 20 platser är en blandad avdelning och rymmer både häktade med restriktioner och häktade som får vistas i gemensamhet men inte kan eller vill göra detta av olika skäl. Vid inspektionen var sju av bostadsrummen på avdelningen inte i drift då de under en tid använts av polismyndigheten i Örebro som tillfälliga arrestlokaler.

Enligt häktesledningen placeras kvinnliga intagna oftast på avdelning 2 efter det att deras restriktioner hävts. Tidigare försök med att låta kvinnliga intagna vistas i gemensamhet på avdelning 3 tillsammans med manliga intagna ska ha orsakat bråk mellan intagna. Det finns ett dagrum på avdelningen som enligt personal

främst används av kvinnliga intagna. Motionsrummet på avdelningen är större än det på avdelning 1.

Avdelning 3

Avdelning 3 är en gemensamhetsavdelning med 20 platser. Vid inspektionen var 16 personer intagna på avdelningen. Elva intagna hade inte restriktioner och kunde vistas fullt ut i gemenskap.

Enligt häktet delas de häktade på avdelningen som inte har restriktioner in i flera mindre grupper. Det ger ökade möjligheter till att låta intagna som av olika anledning inte kan vistas tillsammans, t.ex. på grund av gängtillhörighet, att ändå vistas i gemenskap. Enligt personal är man noggrann med vem som placeras i vilken grupp. Det dröjer ofta två-tre dagar innan en nyanländ intagen utan restriktioner tillåts komma ut i gemenskap.

Till avdelningen hör ett större gym, sysselsättningslokaler, ett kök och ett rum där externa besöksgrupper kan träffa intagna. Intagna på gemensamhetsavdelningen äter lunch inlåsta på sina respektive bostadsrum.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Häktet har sammanlagt tio tårtbitsformade promenadgårdar med en yta på knappt 20 kvadratmeter avsedda för intagna som inte vistas i gemenskap. Intagna som vistas i gemenskap går gemensam promenad på en stor promenadgård.

Promenadgårdarna ligger på taket och har skydd mot regn. Översta delen av promenadgårdarnas yttervägg består av vinklade frostade fönster och det går därför inte att få en tydlig överblick över omgivningarna från promenadgårdarna.

Isoleringsbrytande åtgärder

Kriminalvårdens mål för häktade med restriktioner som vårdas på en restriktionsavdelning är att de ska få vistas utanför bostadsrummet under minst två timmar per dag, inklusive promenad (Kriminalvårdens verksamhetsplan 2012). Enligt häktesledningen visade den senaste mätningen (vecka 16 år 2012) att en häktad med restriktioner vistades utanför bostadsrummet i genomsnitt 1,6 timmar per dag.

Häktade utan restriktioner som inte är placerade på gemensamhetsavdelningen erbjuds samsittning. Enligt häktesledningen hade fem häktade med restriktioner beviljats samsittning under 2012. Initiativet till samsittning för häktade med restriktioner kommer enligt häktet aldrig från åklagarhåll.

En särskild kriminalvårdartjänst hade enligt häktet tillfälligt inrättats i häktet kort före inspektionen. Denna ska stötta och hjälpa intagna som bedöms vara i behov av extra tillsyn. I detta ingår att ta ut den intagne på aktiviteter, samtala med den intagne på hans eller hennes bostadsrum eller i särskilt samtalsrum eller t.ex. titta på film tillsammans. Vid behov ska vårdaren också gå igenom den intagnes verkställighetsplan, ordningsreglerna i häktet samt rättsprocessen. Vilken intagen

vårdaren ska spendera tid med under dagen bestäms i samråd med avdelningspersonalen vid morgonmötet.

I häktet används även något som kallas socialtillsyn. Den är avsedd för intagna när häktet har bedömt att det inte finns behov av tätare tillsyn men det ändå finns skäl att ägna särskild uppmärksamhet åt den intagne. Personalen ska därför samtala med den intagne några minuter varje timme.

Flera i personalen påpekade att häktespersonalen under senare år fått mindre och mindre tid till samtal med intagna. Detta beror till viss del på att kriminalvårdare har fått fler arbetsuppgifter och dokumentationskrav, men också på att bemanningssituationen är ansträngd. Personal uppgav att ökad kameraövervakning inte kan ersätta personlig kontakt med intagna.

Flera intagna med restriktioner uppgav att de upplevde känslor av isolering och övergivenhet. En intagen berättade att han hade frågat om möjligheten till samsittning när han hade restriktioner men fått till svar att det inte fanns någon han kunde sitta med.

Självmoordsförebyggande insatser

Mellan 2010 och 2012 har tre intagna i häktet Örebro begått självmord. Det har även förekommit några andra självskadehandlingar under de senaste åren som registrerats i Kriminalvårdens incidentrapporteringsystem ISAP.

Häktet har vidtagit flera olika åtgärder för att förebygga självmord. Det finns särskilda rutiner om t.ex. vilka föremål som får förvaras i cellen, om inredningen i bostadsrum och för användningen av rakhylvar. När en intagen har varit hos polisen på förhör och åter överlämnas till häktet noteras detta i ett särskilt informationsblad. Bl.a. ska anges om den intagne varit ledsen eller ångerfull under förhöret eller om det finns skäl att anta att det som berörts under förhöret påverkat den intagne känslomässigt.

Det finns en skriftlig lathund för tillsyn, senast reviderad i oktober 2012. Rutinen tydliggör bl.a. att sekundbevakning eller tillsyn som sker fyra gånger i timmen som beslutats av vakthavande befäl i samråd med sjukvården endast kan upphävas i samråd med sjukvården.

Om det vid suicidscreening kommer fram att det finns anledning att misstänka risk för suicid kontaktas sjukvården i häktet. En bedömd risk kan också leda till att en intagen placeras på observationsavdelningen. Häktet har då en ambition att flytta den intagne tillbaka till normalavdelning så fort som möjligt så att han eller hon t.ex. kan få tillgång till tv. Nattetid kan extra personal kallas in om det är många intagna som behöver tillsyn. Om en intagen behöver observeras genom sekundbevakning hyrs en särskild bevakningstjänst in.

Enligt häktet visiteras intagnas bostadsrum i regel varje dag. Bostadsrummen för intagna som har kvartstillsyn visiteras grundligt varje dag.

Det finns en särskild liggare där beslut om placering av intagna i bältessäng noteras.

Vid tiden för inspektionen uppgav häktets ledning och personal att flera intagna var i dåligt psykiskt skick och att man under en period hade haft många krävande intagna med psykiska problem. Det var enligt personal vanligt att flera intagna stod under tät tillsyn samtidigt. Under de två inspektionsdagarna var en intagen ständigt under sekundbevakning. En annan intagen placerades i bältessäng.

Personal ansåg att flera intagna i häktet hellre borde ha varit i psykiatrisk slutenvård än i häkte men att det var vanligt att intagna inte togs emot av psykiatrin.

Hälso- och sjukvård

I häktet tjänstgör två sjuksköterskor måndag till fredag. En allmänläkare besöker häktet varje vecka. En psykiatriker kommer var 14:e dag eller vid behov. Enligt häktet är målsättningen att den intagne får en hälsoundersökning samma dag som han eller hon tas in.

Flera intagna klagade på att de drabbats av dröjsmål när de velat ha kontakt med sjukvården vilket hade förvärrat deras medicinska besvär.

Kontakt med omvärlden

I häktet finns tre besöksrum. Besök äger rum vardagar. Onsdagar är särskilt reserverade för bevakade besök.

Det finns besöksgrupper från Örebro Frivilliga Samhällsarbetare och kyrkan som besöker gemensamhetsavdelningen. Om en häktad intagen med restriktioner vill ha besök från Röda Korset krävs beslut från åklagare.

Aktiviteter och sysselsättning

Intagna i häktet erbjuds inte arbete i bostadsrummet. Två-tre intagna kan arbeta i tvätteriet. En intagen på gemensamhetsavdelningen arbetar som städare. På avdelning 1 och 2 kan en intagen få städuppdrag vid behov.

Det är vanligt att intagna får låna in tv-spel i bostadsrummet men vid inspektionen rådde ett tillfälligt stopp för detta.

Häktet har ett eget bibliotek. Det finns ett avtal med stadsbiblioteket om lån av böcker på andra språk än svenska. En intagen uppgav att majoriteten av böckerna i biblioteket var deckare och efterlyste annan typ av litteratur. En intagen efterlyste mer träningsmöjligheter.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser från inspektionen.

Vid protokollet

Lars Olsson

Justeras den 2013-04-18

Gunilla Bergerén

Jag har tagit del av protokollet. Vad som framkommit föranleder inga uttalanden eller åtgärder från min sida.

Elisabet Fura

2013-04-18